

נזיר נו

משה שווערד

Nazir Daf 55b, 60a

THE KORBANOS BROUGHT, AND THE ACTS OF "GILU'ACH" PERFORMED, BY A "SAFEK NAZIR TAMEI" WHO IS ALSO A "SAFEK METZORA MUCHLAT"

		(A) FOR WHAT SEFEIKOS IS HE "MEGALE'ACH?"	(B) WHICH KORBAN DOES HE BRING?
1)	THE FIRST TIGLACHAS	Nazir Tahor - Nazir Tamei - Metzora - (1st haircut)	Olas Behemah(1) Chatas ha'Of(2) Tziporim(3)
2)	THE SECOND TIGLACHAS	Nazir Tahor - Metzora - (2nd haircut)	Olas Behemah(1) Chatas ha'Of, Asham(4)
3)	THE THIRD TIGLACHAS	Nazir Tahor - Nazir Tamei -	Olas Behemah(1) Chatas ha'Of(2)
4)	THE FOURTH TIGLACHAS	Nazir Tahor -	Olas Behemah(1) & Chatas Behemah & Shalmei Nazir

- (1) When he brings the Olas Behemah each time he shaves during the first three Tiglachos, he stipulates that, "If I am a Nazir Tahor now, then this Korban is my Olas Chovah. If I am not a Nazir Tahor, then it is an Olas Nedavah." Then, when he does the fourth Tiglachas, he stipulates, "If I was *not* a Nazir Tahor until now, then this Korban is my Olas Chovah. If I was already a Nazir Tahor (and already brought my Olas Chovah in its proper time), then this is an Olas Nedavah."
- (2) He also brings an Olas ha'Of, according to Tosfos (59b, DH Mi Shome'a). (However, according to Tosfos on 60a, DH Tiglachas, since he is only a Safek Nazir Tamei, it suffices to bring a Chatas ha'Of alone without bringing a Olas ha'Of. [This Tosfos is a Hagahah, and was not authored by the same Rishon as the first Tosfos.]
- (3) One bird is slaughtered over a basin of water, and the second is dipped in the water and then sent away. (This procedure is not conducted in the Azarah but at the gate of the city, and hence it presents no problem of bringing Chulin into the Azarah in case he is not a Metzora.)
- (4) See above, footnote #2. When he brings the Asham, he stipulates that if he is not a Metzora, the animal should be a Shelamim, and it is eaten with the Chumros of both an Asham and Shelamim (according to Rabbi Shimon, who is not concerned for decreasing the amount of time that one has to eat Kodshim (60a)).

1. תוספות מסכת נזיר דף נה עמוד ב

מתב רמי בר חמא נזיר שהיה טמא - [1] בספק לו אולי נטמא במת ומוחלט בספק אולי הוחלט ומיירי בנזיר ודאי אך הוא ספק אם נטמא במת אם לא וכן הוא ספק אם הוא מצורע מוחלט או לא, הר"ף.

2. פירוש הרא"ש מסכת נזיר דף נה עמוד ב

נזיר שהיה טמא בספק ספק אם נטמא במת [1B] וספק אם הוא מצורע מוחלט צ"ע במסכת נגעים היכי משכחת לה ספק מוחלט דתנן (רפ"ק) [רפ"ה] דנגעים כל ספק נגעים טהור חוץ מזה ועוד אחר והנך ב' הם טמאים ודאי. ותנן נמי בההוא פרקא כל ספק נגעים בתחילה טהור ומשנזקק לטומאה ספקו טמא:

3. קרן אורה מסכת נזיר דף נה עמוד ב

גמ' נזיר שהיה טמא בספק ומוחלט ספק כו'. עיין בשיטה מקובצת שהקשה בשם הרא"ש ז"ל. היכי אשכחן מוחלט ספק דעד שלא נזקק לטומאה ספיקו טהור. ומשנזקק לטומאה טמא ודאי. [2] ובירושלמי מוקים לה כגון שהחליט

אחד מב' בני אדם ואינו יודע איזה מהם. [1A] ודברי התוס' ז"ל בד"ה אוכל בקדשים שכתב דספק מצורע היינו ספק אם פרחו בו צרעת או בוחק צ"ע דהא אינו מחליטו בכהאי גוונא כלל.

4. פירוש הרא"ש מסכת נזיר דף נה עמוד ב

אוכל בקדשים אחר ששים יום אבל קודם לכן לא דס' מצורע הוא ועד שיביא כפרתו אסור לאכול בקדשים אבל משום ספק נזיר טמא לא מיתסר בקדשים דלא מיקרי מחוסרי כפרה ליאסר בקדשים אלא מי שטומאה יוצאת עליו מגופן כדאי' פ"ד מחוסרי כפרה. כיצד נזיר ל' יום וביום הראשון אירע לו ס' טומאת מת וספק צרעת מזה ושונה וטובל וטהור מטומאת מת בא לו לגלח כדין נזיר טמא או כדין מצורע שנתרפא או' לו המתן עד ל' יום דשמא נזיר טהור הוא ולא מצורע ונזיר טהור אינו מגלח אלא על הדמים דכתיב תער לא יעבור על ראשו עד מלאת ימי נזרו:

5. פירוש הרא"ש מסכת נזיר דף נו עמוד א

ואי ס"ד סלקי' ליה ימי חלוטו תסגי ליה בג' שנים ול' יום ואחר שגילח שנית לצרעתו לסוף ב' שנים יגלח תגלחת ג' לאחר ל' יום ממ"נ אם נזיר טמא הוא כך הוא דינו ואפי' אחר ז' ימים לתגלחת היה יכול לגלח ואם נזיר טהור הוא ומוחלט כך הוא דינו שהרי עלו לו ימי צרעתו לשנה של נזירות ואינו צריך להמתין רק ל' יום לגידול שער. ואחר תגלחת שלישית ימתין שנה א' דשמא היה מוחלט וטמא וב' תגלחות הראשונות לצרעתו וג' לנזיר טמא ועד שיגלח ויביא קרבנותיו נזיר טמא א"א לו למנות נזירות טהרה. אלא ש"מ ימי צרעתו אין עולין לו כל עקר הלכך א"א לו לגלח תגלחת שלישית עד סוף שנה ג' כי שמא מוחלט ונזיר טהור היה וימי צרעתו לא עלו לו

6. דף על הדף נזיר דף נו עמוד א

והקשה בספר נזירות ברוך (סי' כ"ג ענף ג') דבגמ' מוע"ק (ט"ו ע"ב) איתא: מצורע מהו שישלח קרבנותיו, ת"ש דתניא וכו' דברי ר' יהודה, ר"ש אומר, בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקרבה, וע' רמב"ם פרק ב' דנזירות הי"א שכתב: "וכן מצורע אינו משלח קרבנותיו כל זמן שאינו ראוי לביאה על המחנה אינו ראוי להקרבה אבל המנודה יש בו ספק אם משלח אם אינו משלח לפיכך אם הקריבו עליו נרצה", ומשמע דמצורע דודאי אינו משלח לא הורצה, ולפ"ז קשה איך מביא קרבן עולה והרי אם מצורע הוא אינו משלח קרבנותיו ע"כ.

7. פירוש הרא"ש מסכת נזיר דף נו עמוד א

תאמר בימי חלוטו שאינו מבטל הקודמים כדדרשינן לעיל פ' ג' מינים טמא נזרו למעט תגלחת ויין שאינן סותרים אמרת מה נזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת נזיר שאם קיבל עליו נזירות בבית הקברו' אינו ראוי לתגלחת טהרה שאינו מגלח ומביא קרבן טומאה בשביל טומאתו כדאיתא לעיל פ"ג אלא יוצא ומזה ושונה וטובל ומונה נזיר טהרה ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת נזיר טהרה שצריך לגלחו לצרעתו אינו דין שלא יעלו לו מן המנין ימי ספרו ז' ימים שבין תגלחת א' לב' מנין שאין עולין לו צ"ע אמאי לא אתי נמי בק"ו מנזיר דקבר שהרי אין שערו ראוי לתגלחת נזיר

8. תוספות מסכת נזיר דף נו עמוד א

ימי ספרו - לאחר שנתרפא שהוא מגלח כל שערו ומונה (כל) שבעה ימים וחוזר ומגלח ואז הוא נטהר לגמרי מנין שאותן שבעה אין עולין לו מן המנין וקצת קשה דתיתי בק"ו מנזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת טהרה, שכן טעון תגלחת והוה כעין ימי טומאתו.

9. מרומי שדה מסכת נזיר דף נו עמוד א

ואין לי אלא ימי חלוטו ימי ספרו מנין כו'. וכתבו התוס' וק"ק דתיתי מק"ו מנזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת טהרה. פי' וא"צ לדין במ"מ מימי גמרו, אלא באותו ק"ו מנזיר בקבר, [1] וצ"ל דזה הק"ו אפשר לדחות משום דטומאת מת בר קרבן הוא, ואע"ג דנזיר בקבר א"צ להביא קרבן היינו משום דאינו סותר כלום, אבל מכ"מ הוא טומאה שמביאין קרבן, לאפוקי ימי ספרו דהקרוב שמביא אח"כ הוא משום ימי גמרו,

ומשו"ה אי אפשר לדון בק"ו אלא בימי גמרו וימי ספירו ממה מצינו מימי גמרו. ובוזה מיושב הא דתנן ימי ספירו וימי גמרו וכקושית התוס' לעיל, וניחא דימי ספירו למדנו מימי גמרו. וכיוב"ז תנן שלהי מס' חגיגה, חוץ ממזבח הזהב וממזבח הנחשת מפני שהן כקרקע, ובאמת מזבח הנחשת לא היה בביהמ"ק ולא יהיה לעתיד ג"כ, דלא כתוי"ט, אלא משום שלמדו מזבח הזהב ממזבח הנחשת במדבר משו"ה תני לה. וכן מפרש במס' כתובות דף מ"ג מעשי ידיה ומציאתה, דמציאתה מיותר, אלא משום ללמד דמעשה ידיה כמציאתה. אלא שקשה למה לן למיגמר מנזיר בקבר ובטומאה שנזיר מגלח אלו היה סותר, הרי אפשר לדין ק"ו מטומאות שאין הנזיר מגלח ומכ"מ אינו עולה מן המנין. ונראה דממ"נ לשיטת הרמב"ם אינו אלא דרבנן, ואין דנין דבר תורה מדברי סופרים. ולשיטת התוס' והראב"ד הוא הלמ"ס, שיהא רביעית דם אינו מגלח ומכ"מ אינו עולה, ואין דנין ק"ו מהלכה:

10. קרן אורה מסכת נזיר דף נו עמוד א

גמ' אין לי אלא ימי טומאה כו' ימי חלוטו מנין ודין הוא כו' ימי ספירו מנין כו'. והקשו בתוס' הא ימי ספירו נמי תיתי בקל וחומר מנזיר בקבר כו'. [2] **וי"ל דהאי קל וחומר לא מהני אלא לימי חלוטו דחמיר הוא בטומאה קרוב לטומאת מת. אבל ימי ספירו קילא טומאתו ואינו מטמא אלא במגע ליכא למילף בקל וחומר מנזיר בקבר אף על גב דאין שערו ראוי לתגלחת.** ...

11. כולל עיון הדף

האם חייב על טומאות דלהלן משום ביאת מקדש וקדשיו?

טומאה מן המת שאין נזיר מגלח עליה (כדלעיל נד.)	טומאה מן המת שנזיר מגלח עליה (כדלעיל דף מט:)	
פטור עליה	חייב עליה ⁷	לר' אלעזר משום ר' יהושע
חייב עליה ⁸	חייב עליה	לר' מאיר

⁷ במזיד חייב כרת ובשוגג חייב קרבן עולה ויורד.
⁸ וס"ל שאפי' טומאות כגולל ודופק ורובע עצמות מן המת שהגם שאין נזיר מגלח עליהם, חייב עליהם משום ביאת מקדש, דלא גרעו מטומאת שרץ. וסברת ר' יהושע, דאף שעל טומאת שרץ חייב, מ"מ גבי טומאת מת איכא הלכה למשה מסיני שרק על טומאות שנזיר מגלח עליהם נאמר בהם שחייב עליהם משום טומאת מקדש וקדשיו, אבל לא על טומאות שאין מגלח עליהם.

12. תוספות מסכת נזיר דף נו עמוד ב

ורבי אליעזר משום ר' יהושע - **סתם שהוא רבי יהושע בן חנניה** גמיר לה והא משום ר' יהושע בן ממל גמר לה.

13. תוספות מסכת נזיר דף נו עמוד ב

דתניא אמר ר' אליעזר כשהלכתי לערדסקיא מצאתי ר' יהושע **בן פתר ראש** - **כך שם אביו** שהיה יושב ודן לפני ר"מ כל טומאת מת כו' אמר לו [כלום] אתה בקי בר' יהושע בן ממל אמר [לי] הן כך א"ר יהושע בן ממל כל זה מדברי ר' אליעזר **אלמא מרבי יהושע בן ממל גמיר ליה.**

14. פירוש הרא"ש מסכת נזיר דף נו עמוד ב

ש"מ כל מלתא דמתאמרא בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מציעאי לא אמרינן. שהרי רבי יהושע בן חנניה אמרה לר' יהושע בן ממל ור"י בן ממל לר"א **ורבי כשסדר המשנה הזכיר לר"י בן חנניה שהוא ראשון ור"א שהיה אחרון ואילו ר"י בן ממל האמצעי לא חש להזכיר:**

15. ספר מגן אברהם על או"ח סימן קנו:

כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו

16. יד מלאכי כללי התלמוד כלל שמ

כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מציעאי לא אמרינן. דאיתא בנזיר [דף] נ"ו ב' היינו בתורת חיוב הוא דמציעאי לא אמרינן דההיא דקאמר קמא ובתרא אומר דבר בשם אומריו מקרי אבל אם בא להזכיר מציעאי מזכיר וזכור לטוב, כן כתב הרב שער יוסף על הוריות דף נ"ה ע"ג וע"ש סמוכות שלו בריאות וטובות וכן כתב הר"ב פני יהודה דף ס"ח עמוד א':

17. פתח עינים על נזיר דף נו/ב

ש"מ כל שמעתתא דמתאמרא בי תלתא קמאי ובתראי אמרי מציעאי לא אמרינן וכו'. כבר כתבתי אני בעניי בכמה מקומות דעיקרון של דברים דמציעאי אין חיוב להזכיר אבל אם בא להזכיר מזכיר וזכור לטוב ומוכח נמי ממתני' גופה דדייק דיהושע וכלב לא קתני. ולפום מאי דיליף מינה דקמאי ובתראי לחוד אמרינן הו"ל למימר אמר נחום הבלבד כך מקובלני מר' מיאשא שקבל הל"מ בורע שבת ואמאי הזכיר שקבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הנביאים אלא שהורה דאם בא להזכיר זכור לטוב ודילג יהושע וכלב להורות שאינו חיוב אלא קמאי ובתראי. ולכן תמצא פעמים הרבה בתלמוד שמזכיר במימרא אחת אפי' חמשה כל אחד שאומר משם הקודם. וכן הוא בפירוש בירושלמי פ"ק דשבת אם אתה יכול לשלשל השמועה עד משה רבינו שלשלה ואם לאו תפוס ראשון ואחרון [כצ"ל]:

18. ספר תפארת ציון

קדמאי ובתראי אמרינן. והוא דבשביל לאמת הדבר מספיק לנו מה שאמר הקדמאי שהוא היסוד מהדבר ובתראי שהוא ראוי לסמוך עליו שכן קבל מרבותיו הנאמנים, וההכרח לומר דבמה שהוא מזכיר להבתראי עי"כ נזכר למעלה לטוב גם האמצעיים שעל ידם קבלן הבתראי, דאל"כ הוא מונע טוב מהאמצעים מה שאינו מזכיר שמם שע"י הזכרת שמם יש להם נחת רוח למעלה שע"כ התפלל דוד על זה:

19. בענין: כל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם
עיינ בסוף המראה מקומות

20. תוספות מסכת נזיר דף נו עמוד ב

אמר ר"ע דנתי לפני ר' אליעזר כו' - אמר לי מה זו (ר') עקיבא אין דנין כאן ק"ו ולא פירש לו טעמיה וטעמא דר' אליעזר שאין דנין ק"ו מהלכה (זו), [אלא] כן [אמרן] הלכה, בגמ' מפרש דעצם כשעורה הלכה ואין דנין ק"ו מהלכה.

21. ספר נתיבות הקודש

במשנה אמר לי מה זה עקיבא אין דנין כאן מק"ו, והיינו כמו שמפורש בברייתא בסמוך דאין דנין ק"ו מהלכה, וצ"ע מאי לשון כאן דאמר הכא והו"ל מפורש אין דנין ק"ו מהלכה, ועוד צ"ע על מאי דסובר ר"ע ודן לפני רבי אליעזר דרביעית דם שהוא מטמא אדם באהל שיהא הנזיר מגלח עליה על מגעה ועל משאה מק"ו מעצם כשעורה, אטו לא ידע ר"ע האי כללא דאין דנין ק"ו מהלכה דזהו מפורש בשבת קל"ב ע"א לדבר פשוט דאין דנין ק"ו מהלכה. ואפשר דברור לנו האי לאחר שאמר לו רבי אליעזר אבל מקודם שאמר לו ר"א לעולם היינו אומרים דדנין ק"ו מהלכה.

22. ספר נתיבות הקודש

נ"ז ע"א בגמרא איבעיא להו עצם כשעורה הלכה ורביעית דם ק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה או דלמא רביעית דם הלכה ועצם כשעורה ק"ו, לכאורה אין נ"מ לדינא כלל בהך איבעיא ואין דרך הש"ס בכ"מ למשאל ספיקא כ"א במקום שיש נ"מ לדינא. ואולי נאמר דהנ"מ הוא אם רביעית דם מטמא באהל מדאורייתא ואז לוקין אם יבא במקדש בטומאתו ע"י רביעית דם, או דילמא רביעית דם אינו אלא בתורת הלכה מאי שהוא מטמא אף באהל וכמו שמפורש הכא בתוס' דלית להו נפשות מת לרביעית דם דאדרבה משמע דם חצי לוג שהוא שיעור שתי נפשות, וא"כ דעצם הטומאה אינו אלא מתורת הלכה אז דין הוא דאין לוקין על הלכה למשה מסיני, וזהו עצם הספק הכא אם האי טומאת רביעית דם אם הוא מדאורייתא או בתורת הלכה, והנ"מ אם לוקין על טומאתו.

23. פירוש הרא"ש מסכת נזיר דף נו עמוד א

איבעיא להו עצם כשעורה הלכה. דנזיר מגלח עליו דמקרא לא אתי דכתיב על כל נפשות מת לא יבוא דמשמע דלא הוזהר אלא על דבר שמטמא באהל ורביעית הדם בעי לאגמורי מניה בק"ו וקא"ל ר"א אין כאן ק"ו משום דאין דנין ק"ו מדבר (שאינו) [שהוא] הלכה:

או דלמא רביעית דם הלכה מה שהוא מטמא באהל דכתיב על כל נפשות מת דמשמע שיעור ב' נפשות דהיינו ב' רביעים:

ועצם כשעורה ק"ו ואתה בא ללמוד רביעית דם מעצם כשעורה מתוך חומרא שיש ברביעית דם שמטמא באהל משא"כ בעצם כשעורה וקא"ל אין דנין ק"ו מהלכה. פי' מתוך חומרא אהל שיש ברביעית דם שבא מהלכה:

24. רמב"ם הלכות טומאת מת פרק ג הלכה ג

הגולל ודופק מטמאין במגע ובאהל כקבר ואינן מטמאין במשא, הרקב מטמא במשא ובאהל ואינו מטמא במגע, טומאת רובע עצמות באהל, וטומאת רביעית דם וטומאת אבר שאין עליו בשר כראוי בין מן המת בין מן החי יראה לי שכולן טומאתן אינן דין תורה שהרי אין הנזיר מגלח עליהן כמו שביארנו בנזירות ואין חייבין עליהן על ביאת המקדש, ועל טמא בטומאה של תורה חייב על ביאת המקדש, לפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה.

השגת הראב"ד: וטומאת רביעית וטומאת אבר שאין עליו בשר כראוי וכו'. א"א אף בזה טעה דאבר שאין עליו בשר כראוי היינו עצם כשעורה ואינו מטמא באהל, ובמגע דמטמא מקרא היא ובמשא דמטמא הלכתא היא שהנזיר מגלח עליו ורביעית דם באהל מקרא על כל נפשות מת לא יבא אבל על מגעו ומשאו אינו מגלח דלא כתיב ביה אלא ביאה ואין דנין מעצם כשעורה שהוא הלכה בנזיר וחצי קב עצמות וחצי לוג דם כמת שלם נינהו כעין שדרה וגולגולת ומש"ה מטמאין במגע ובמשא ובאהל ונזיר מגלח עליהם דכתיב וכי ימות מת עליו זהו מת שלם ונראה לי מה שדימו ביאת מקדש לטומאת נזיר בטומאת מת משום דבנזיר כתיב וטמא ראש נזרו ובמקדש כתיב את מקדש יי' טמא הכא מייתי קרבן על טומאתו והכא מייתי קרבן על טומאתו על מה שזה מביא זה מביא.

25. כסף משנה הלכות טומאת מת פרק ג

כתב הראב"ד א"א אף בזה טעה דאבר שאין עליו בשר כראוי וכו'. ויש לומר שכבר ימצא אבר שאין עליו בשר כראוי שעצם שבו לא יהא בו כשעורה כגון שהוא מנפל קטן וכדאמרין בפכה"ג על הא דתנן (דף מ"ט ע"ב) על

אלו טומאות הנזיר וכו' וכזית מן המת. ומ"ש ורביעית דם באהל מקרא הוא על כל נפשות מת לא יבא י"ל שסובר רבינו דקרא אסמכתא בעלמא הוא שאם היה מן התורה היה הנזיר מגלח עליה. ומ"ש הראב"ד וחצי קב עצמות וחצי לוג דם כמת שלם ניהו וכו' וכן מ"ש ונ"ל מה שדימו ביאת מקדש לטומאת נזיר וכו'. אינו ענין להשיג על רבינו אלא ליתן טעם למה עצם כשעורה מטמא במגע ומשא ולא באהל ורביעית דם מטמא באהל ואינו מגלח על מגעו ועל משאו ולמה תלו חיוב טומאת מקדש בתגלחת נזיר:

26. דף על הדף נזיר דף נו עמוד א

בגמ': ואין דנין ק"ו מהלכה. הפמ"ג [יו"ד סי' כט] מחדש, שאין דנים ק"ו מהלכה זהו רק אם ההלכה למשה מסיני לימדה דבר חדש שלא מוזכר בתורה. אבל במקרה שההלכה למשה מסיני רק מסבירה פסוק בתורה, כה"ג דנים ק"ו מהלכה.

הרה"ג שלום צבי שפירא ז"ל הוכיח כיסוד הנ"ל. דהנה הרמב"ם [פ"ב איסורי ביאה ה"ח] מחדש דדין עמוני ולא עמונית הוי הלכה למשה מסיני. והקשה הגאון הנ"ל ממשנה מפורשת ביבמות [עו ע"ב] דילפינן ק"ו להתיר מצרית מהיתר מעמונית. וקשה הרי אין דנים ק"ו מהלכה (לפי הרמב"ם). ותירץ הגאון הנ"ל, לפי יסוד הפמ"ג הנ"ל, שהל"מ של עמונית יש לה מקור בתורה עמוני ולא עמונית, וכה"ג ניתן ללמוד ק"ו מהלכה.

ובספר משנת אליעזר [סימן מ"ו] הוכיח עוד כיסוד הנ"ל. דהנה תוס' [סנהדרין ג ע"ב ד"ה - דיני ממונות] הקשו, מדוע אין הולכים בממון אחר הרוב נלמד ק"ו מנפשות (ושם מדובר גם על רוב דליתא קמן). החתם סופר הקשה, דלפי מה דאיתא ברש"י [חולין י"ב ע"א ד"ה - פסח] דרובא דליתא קמן הוי הלכה למשה מסיני, מה שואל תוס' הרי אין לומדים מהלכה?! לפי היסוד של הפמ"ג אתי שפיר, כי יש פסוק בתורה מפורש שהולכים אחר הרוב, והל"מ הוי גילוי מילתא. משמע שהחתם סופר חולק על הפמ"ג הנ"ל, וכן עיין במהרש"א [חולין יא, תוד"ה - מנא הא מילתא] שנראה שחולק. והנה בסוגיין לכאורה הענין שנזיר מגלח וכן טומאת אוהל הרי כתובה בתורה, וההלכה היא רק גילוי מילתא על מה מגלח הנזיר, א"כ מדוע הגמ' אומרת כאן שאין דנים ק"ו מהלכה? וי"ל דכיון שפשטות הפסוק בטומאת נזיר לא משמע שמגלח על עצם כשעורה (כמו שהסבירו כאן התוס' והרא"ש), ומכיון שההלכה נגד פשטות הפסוק, לא נקרא גילוי מילתא וחשיב דבר חדש ואין לומדים ממנו ק"ו.

27. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן קיג

בע"ה א' ב' דר"ה אלול תקמ"ל תשובה לכבוד אהובי א"נ חביבי וידידי. הרב הגאון המובהק והותיק. מפיו יצא עתק. מלא עתיק. כ"ש מוה' ישעיה נר"ו לברעסלא: מכתבו הטהור מן כ"א העבר קבלתי. ויען הוא דבר שאינו נחוץ להשיב למעשה לכן עכבניו הטרדות מלעיין בדבריו עד שבוע העבר לקחתי קצת פנאי ועיינתי בדבריו הנחמדים. ואשר הרגיש בסתירת דברי רש"י על בריבי הנזכר בש"ס אם הוא שם העצם שמו של אותו חכם או שם התואר לגדול מעלתו ופירושו גדול הדור. וכבר הרגיש בזה מהרש"ל במס' מכות כמובא בדברי מעלתו:

ואמנם אשר לבי אומר לי בזה דכל היכא שנזכר שם העצם וגם בריבי כמו ר' אושעיה בריבי ר' אליעזר הקפר בריבי וכדומה אמרינן דבריבי הוא שם התואר על שם שהיה גדול הדור בדורו ולא אמרינן שני שמות היו לו.

אבל היכא שנזכר רק בריבי לחוד כמו בחולין נ"ב ע"ב ומכות ה' ע"ב לא שייך לפרש בריבי גדול הדור אמר כך כי בא לפרש ואינו אלא סתם דעל מי מרמו ועל איזה דור מרמו ובכל דור ודור יש כמה גדולי הדור לכן פירש"י שם חכם. אבל היכא שנזכר שמו כמו ר' אושעיה או ר' אליעזר וכדומה ולפי שהיה עוד ר' אושעיה וכיוצא שייך לומר זה ר"א שהיה בריבי כלומר גדול הדור בדורו. ובוה כל דברי רש"י בכל המקומות נכונים זולת בחולין י"א בזה לא ידעתי מרפא לפי שרש"י סותר דבריו במאמר אחד שהוא בשני מקומות במכות ובחולין ורש"י סותר דבריו במקומות הללו. ולפי שגם דברי הגמרא בחולין שם תמוהים לי שלמה הביא ברייתא והלא משנה ערוכה היא שם במס' מכות אמרו להם חכמים וכו' והרי אחיו קיים. א"כ הרי מפורש במשנה שעדים זוממין נהרגין עד שלא נהרג הנידון ובריבי לא חידש אלא שאם הרגו אין נהרגין וזה לא איצטרך ליה שם בחולין ודי הוכחה מדנהרגין קודם שנהרג הנידון. וכעת אין הפנאי עמדי לעיין בזה והרחבתי הדבר עד אקח מועד:

ומה שרצה לדחות קושיית המע"מ בפרק אין עומדין סוף סימן כ"ב על הערוך שפירש שר"א הקליר נקרא קליר ע"ש עוגה שאכל. והקשה המע"מ שהרי מצינו שחתם עצמו בפיוטיו אליעזר בריבי קליר ואם קליר על ר"א עצמו קאי א"כ גם בריבי על ר"א עצמו מהדר ואיך שייך שהוא יקרא עצמו בריבי שפירושו גדול הדור. וע"ז השיב מעלתו שכיון שמצינו ברש"י גם שם העצם בריבי א"כ ר"א שני שמות היו לו ושניהם שם העצם אליעזר וגם קליר ע"כ דברי מר. **ואני לתולשת זכרוני אינני זוכר בשום מקום בש"ס שום תנא או אמורא שהיה נזכר בשני שמות ושניהם שם העצם זולתי אבא שאול ואבא יוסי וגם זה אינו שני שמות כי אבא לדעתי אינו שם העצם רק שם התואר לשון חשיבות. ועיין ברכות ט"ז ע"ב. וכמדומה שלא היו רגילין להקרא בשני שמות ואף במקרא לא היו רגילים כל כך בשני שמות. ועיין פסחים דף ק"ז ע"א ובחולין ס"ה ע"א. אבל בימי התנאים ואמוראים לדעתי לא היו רגילים כלל:**

28. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן יח

... ועוד נ"ל דלפנים לא היו נהגין לקרות בשני שמות בבת א' כי חדשים מקרוב באו ואפי' יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא יעקב ישראל בפ"א ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקרא א' בב"א ב' שמות ביחד ושלחי יבמות כך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן אר"י ונראה דהאי אר"י איננו שם עצם כלל כ"א תואר משפחה על שם גבורתו ונקרא כן האב וגם הבן ע"ש זולת אבא שאול אבא יודן אבא גורין דאבא הוא שם בפ"ע ואינך הוה שם בפ"ע והיו נקראים מ"מ נ"ל מדלא מצאתי כן אלא עם צירוף אבא יראה שהוא שם

א' כמו פדה צור גמליאל אבל יודן רב של יהודים וכדומה וכן משמע ביש"ש שכ' מעשה שהאב רוצה לקרות הבן בשם אביו מאיר והאם רצתה לקרותו בשם אביה יאיר ומזה נולד שם חדש שניאור ר"ל שני מיני אור מאיר ויאיר וקשה ה"ל לקרותו מאיר יאיר אע"כ לא נהגו כן בזמנו עדיין וכן בספר נחלת שבעה העיד ע"ד הפלא שהוא ראה אנשים שהיו נקראים בב' שמות יחד ש"מ דלפנים לא הוּו שכיחי ...

29. שו"ת אפרקסתא דעניא חלק ד - עניינים שונים סימן שעא

ומ"ש כ"ת, שראה בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' י"ח, דלפנים לא היו נוהגי' לקרות אדם בשני שמות יחד, ומצא על הגליון שם כת"י של מורי חמי הגה"צ ז"ל שהעיר ע"ז שכ"כ ג"כ הנבי"ת חאו"ח סי' קי"ג, וגם שהעיר שם מדה"י כ"ה ד'. הנה אני בעניי הארכתי להעיר בזה מכמה אתרין וכן בש"ס, עי' חולין מ"ט ע"א הונא מר ברי' דרב אידי טריף, ע"ש דמשמע הונא מר תרי שמות נינהו. וכן בעירובין ס"ג ע"א אמר ר"א לאימא שלום אשתו. ושוב הראה לי הרב השואל הנ"ל לש"ס נזיר נ"ו ע"ב בן "פתר ראש" ובתוד"ה דתניא, שכך ה"ל שם אביו. והראה לחי' תורת נזיר מר"ז פורילע ז"ל שהאריך בזה שם וע"ל סי' י"א.

30. שו"ת דברי יציב חלק אבן העזר סימן ק

בענין שני שמות

קבלתי מתבן, וראשית דבר בד"ת מה שעורר בדברי החתם סופר אבה"ע ח"ב סימן י"ח [בד"ה וע"ז] שכתב דלא מצינו כל השמות שבתנ"ך ובש"ס ופוסקים שיקרא אחד בבת אחת ב' שמות ביחד עיי"ש, והעיר מהתוס' חולין קי"ב ע"א ד"ה הני מילי ובכמ"ק שהביאו חד מבעלי תוס' ששמו הר"ר יעקב ישראל.

א) באמת הנודע ביהודה מהזו"ת או"ח סימן קי"ג [בד"ה ומה שרצה] קדמו בזה להחת"ס לגבי ר"א הקליר שחתם בריבי, שהשואל הגאון רבי ישעיה פיק רצה לומר הדיו לו ב' שמות גם שם העצם בריבי, והשיבו הנובי"י שאינו זוכר בשום מקום בש"ס שום תנא או אמורא שהיה נזכר בב' שמות ושניהם שם העצם וזולתי אבא שאול ואבא יוסי, וגם זה אינו ב' שמות כי אבא לדעתי אינו שם התואר לשון חשיבות וכו', וכמדומה שלא היו רגילין להקרא בב' שמות עיי"ש. ובהגהות רעק"א ליו"ר סימן ר"מ ס"ב איזו מורא וכו' ולא יקראנו בשמו וכו', עורר מברכות י"ח ע"ב אמר להו בעינא אבא, וכן משבת קט"ו ע"א א"ר יוסי מעשה באבא הלפתא עיי"ש, [ובחידושיו לשבת שם]. ולענ"ד דשם בברכות אף דאבא היה שמו, מ"מ כיון דלאביו קורא אבא נתכוין שמואל לזה, וז"ש אבא טובא איכא. ואמר אבא בר אבא, דלאביו אביו אפשר דשרי לקראו בשמו, כי להמרי"ק בשרש מ"ד (ל') אינו חייב כלל לכבדו, והובא ברמ"א שם בסעיף כ"ד בשם י"א עיי"ש, [וע"ע לעיל סימן מ"ד], ועכ"פ י"ל דמותר לקראו בשמו. ועד שהוכרח לומר אבוא דשמואל. וכיון דאבא בעצם לשון חשיבות והוא לא נתכוין לשמו אלא לקראו [אבא מלשון] אביו לכך מותר היה לו לקראו כך ודו"ק.

ב) ומ"ש הגרעק"א אבא הלפתא בשבת. כזה נזכר גם בסוטה דף ל"ד ע"א ארי"י אבא הלפתא וכו' עיי"ש, וכן בכורות דף כ"ו ע"א א"ר יוסי מודה אבא הלפתא עיי"ש, הרי שדרכו של ר' יוסי לקראו לאביו כבי. ולענ"ד דכתבתי קצת בתשובה [להלן סי' ק"ב וק"ג] בענין גיטין, וכן לגבי כלה חמותה [לעיל סימן י"א], דשם המשתנה אינו באבא שיהיה שם אחר, וכמבטא הו"י כשם אחר, וכמבטא הו"י כשם אחר, וחילקתי בין אם רק כשמדברים אנגלית קורין לה בשמה שבמבטא האנגלית או שזה גם כשמדברים יהודית. ושם ביו"ד סעיף ב', היה שם אביו כשם אחרים משנה שם עיי"ש בהחילוקים בשם פלאי ושם הרגיל, ובטו"ז סק"ה ובש"י סק"ג, וע"כ דהך משנה היינו באיזה שינוי קל במבטא, דאל"ה לא יבינו האחרים כשקורא אותם, וז"פ. ומוכח דנעשה בזה כשם אחר. וא"כ י"ל דר' יוסי קרא גם לאביו חלפתא בשינוי במבטא, ע"ד משל הפ' והל' ות' דגושים שמתבטא באופן אחר, ולא מקרי קוראהו בשמו. ומכל מקום הוסיף עוד אבא שהוא לשון חשיבות וכמ"ש הנובי"י הנ"ל ודו"ק.

ובזה אמרתי ליישב שיטת המבי"ט ח"א ריש סי' רע"ו, המובא בפתחי תשובה יור"ד סימן רס"ה סק"ו, לגבי השמות דקודם אברהם אבינו, שתמהו עליו [שכנסה"ג שם בהגהות טור אות ח' ובברכ"י שם אות ו' ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ל"ה] שהרי מצינו ר' בנימין בן יפת ועקביא בן מהלאל. וי"ל דהבטוי היה אחר, ואינו כשם דיפת ומהלאל שבמורה ודו"ק.

ובאמת בעיקר הקושיא כבר קדמו החיד"א ביוסף אומץ ריש סי' פ"ז בשם מהר"י אלגזי, והוא בקהלת יעקב כרך ב' חלק מענה לשון ח"ב לשון חכמים אות ק"ט, דאין קרא ר' יוסי לאביו אבא חלפתא עיי"ש. וכתב דאמר אבא קודם שרי ככתוב אדוני משה, ושוב הביא מהי"ש פ"ק דקידושין סימן ס"ה דבאביו בכל ענין אסור, ודחה דבריו והביא מאבא חלפתא ומרשב"י שאמר יוחאי אבא עיי"ש, ובעיר און עזן זוכר מערכת ח' אות כ"ו, [ובברכ"י יור"ד סי' רמ"ב בשיורי ברכה אות י"א ובשם הגדולים מערכת גדולים א' אות א'].

ג) ובגוף הערתך על החת"ס שהוסיף גם שבפוסקים לא נזכר אחד בב' שמות בבת אחת, והערת מבעל התוס' ר' יעקב ישראל. בהשקפה ראשונה עלה בדעתי שאולי יקרא ר' יוסי לאביו בשני שמות, עיי' רמ"א יור"ד סי' ש"ה סי' י"ח וכן נהגו לברך חולים בבית הכנסת לקרא להם שם חדש כי שינוי השם קורע גזר דינו עיי"ש, וכבר האריכו במנהג שרק מוסיפין שם ולא מחליפין [עיי' ברית אבות סי' ח' אות מ"ד]. ובהו גופא הו"י כשם אחר, דמי שיש לו ב' שמות שם אחד ממנו הו"י רק חצי שם, וכמ"ש לגבי גיטין [עיי' שו"ת הראנ"ח ח"א סי' י"א ובטיב גיטין בליקוטי שמות בתחילתו, וע"ע לעיל סימן י'].

ומה מאוד שמחתי שמצאתי בספר הישר לר"ת סי' תרל"ב, שאל ר' יעקב ישראל מרבינו ת"ם וכו', ובתשובה שם כתב בלשונו, מה אקוב לר' יעקב יקוב הדין ליושבי מדין ופי' ה' יקבנו בשם חדש ישראל יהיה שמך ואני שמי כשמך וכו' עיי"ש, נראה להדיא דשמו היה יעקב ונתוסף לו השם ישראל, ואולי ר"ת נתן לו שם מחמת הליו. ועיין בבאר מים חיים פרשת בראשית עה"פ [ב' י"ט] נפש חיה הוא שמו שהביא מהרה"ק הרבי ר' מיכלי זי"ע שלשנות השם צריך שיהיה כמעט בעל רוח"ק, עיי"ש בגודל הענין דשינוי השם שזה כל מהות האדם, וכתבתי גם מזה בתשובה [לעיל חיו"ד סי' קס"ב אות ג', וע"ע בשפע חיים מכתבי תורה ח"ה סי' שמ"ט ובשפע חיים לירח האיתנים ח"ב עמ' ר"ס - רס"א], ולזה ר"ת גדול הדור נתן לו שם חדש וכתב לו ישראל יהיה שמך.

וחפשי ומצאתי בספר הישר לר"ת חלק התשובות שנדפס בברלין בשנת תרנ"ח (עם תיקונים והגהות מהגאון רא"ז מרגליות), ושם בסימן נ"ג הובאה הך תשובה ר' יעקב ישראל, והמגינה שם [הערה ב'] העיר כבר ראה זה דבר חדש שלא מצינו לפני זה אחד מן החכמים נקרא בב' שמות, ואולי גם הוא נקרא ישראל שלא להחליפו עם כמה חכמים, ומביא מתשובות חכמי צרפת ולותיר [ויען תרמ"א] סימן ג' כי שם חתם ר' יעקב ישראל את שמו יעקב בר יוסף ישראל וכן רשב"ם בתשובתו שם קראו הרב ר' יעקב עיי"ש, וא"כ ישראל היה שם אביו. אבל לפי הנראה מתשובת ר"ת הנ"ל [ענדפסה שם במהדורת ברלין בס' נ"ד], נראה להדיא שר"ת נתן לו השם ישראל וקראו לו שם חדש, ומזה יותר מסתבר דנתוסף לו השם מחמת חולי.

ושבו הראוני בהגהות מהרש"ם [קונטרס דברי שלום אות ב'] על ספר כורת הברית בסופו שעורר על הנובי"י והביא מהך ר' יעקב ישראל, וכתב דאולי נוסף השני ע"י חולי עיי"ש, ונהניתי מאד. אבל באמת על הנובי"י אין מזה הערה כלל שדיבר רק מתנאים ואמוראים, ורק על החת"ס שהוסיף גם פוסקים, והמהרש"ם שם לא הביא מההת"ס. וגם מהך ספר הישר לא הביא, ששם נראה להדיא שישראל הוא שם הנוסף.

ד) ואולי ישראל היה שם משפחה, וכמ"ש בחת"ס שם בשם אריה דאינו שם עצם אלא שם משפחה. ועיין בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק ס"ד דיש משפחות דאין להם כינוי ומצריפים שמו עם שם האב ושם האב עושה להם כינוי עיי"ש, וא"ש לפי מ"ש בתשובת חכמי צרפת הנ"ל.

ה) וגם י"ל דרק בשני שמות נפרדים לא היו רגילין, אבל השם ישראל לא מצינו כלל רק ביעקב ואח"כ לא נקרא שום אחד בשם ישראל גרידא, והו"י רק כהוספה על השם, וכמו השם יו"ט דיום הו"י הוספה לשם טוב, ועיין בגט פשוט הנ"ל ובדברי חיים שמות אנשים בליקוטי שמות מהטיב גיטין סק"ב ממנהיר"ל ח"ג סי' ט' עיי"ש, אבל יום אינו שם בפני עצמו ורק כהוספה על השם טוב, וכמו בן ציון ובת שבע, והנ"ל ישראל הו"י כהוספה על יעקב ודו"ק.

(ו) ושם במהרש"ם עורר מגיטין ל"ה ע"א דמתקרי איה מרי עיי"ש. ועיין בתרומת הדשן בתשובותיו סימן רל"ד מ"ש מזה. ובאמת הרי שם להדיא רק דמתקרי איה מרי וברש"י כך היתה חניכתו, והגנוב"י משמות העצם מיירי, [ועיין שו"ת תורת חסד אבהע"ז סי' ל"ט בד"ה אך]. ועיין בתשובות גאוני בתראי סי' ג' בתשובת המגיני שלמה [בד"ה וראיה זו] דאיה הוא שם קודש בפרשת וישלח ואיה וענה וכו', ומרי הוא כמו אדוני עיי"ש, והובא גם בפתחי תשובה אבהע"ז סימן קכ"ט ס"ק ל"ו עיי"ש, וא"כ אינם ב' שמות גם לר"ת [בתוס' שם ד"ה וכל שום ובגאוני בתראי הנ"ל] דאיה מרי הוא שם אחר לגמרי ואינו חניכא כל עיקר, ומרי הוא כמו אדוני, ומה זה שייך להגנוב"י.

ז) ומה שעורר המהרש"ם מנזיר דף נ"ו ע"ב ר' יהושע בן פתח ראש. [1] הנה לרש"י שם ר' יהושע עצמו נקרא כן, [2] ולהתוס' שם ד"ה דתניא דשם אביו היה כן, י"ל דפתח אינו שם בפני עצמו וראש ג"כ אינו שם בפני עצמו, וביחד הוי שם אחד. [3] ובפני' הרא"ש שם גריס כנראה בן פתח הראש, ולפני"ז י"ל הראש כמו הקליר והעזרי, דעל שם המקום וכדו' נקרא הראש, ושמו היה רק פתח, ועיין סדר הדורות [סדר תנאים ואמוראים אות פ' פתח ראש]. ואולי הוי כשם געגועים וכדו', ולא שם העצם, ושפיר גם לרש"י הנ"ל. וה"ל במה שעוררת מפסחים פ"ו ע"ב ברב הונא [דבעל השם אני עיי"ש וברש"י]. שזה פשיטא דרב אינו שם העצם ודו"ק.

ח) ובהיותי בזה תמהתי בענין השמות שלא מצינו תנאים ואמוראים שנקראו אברהם, ורק אמורא מצינו שהיה שמו אברם חוזה בגיטין דף נ' ע"א, ולא היה נקרא אברהם. וכן משה לא מצינו. ואהרן מצינו בב"ק ק"ט ע"ב שם אמורא, ובתנאים לא נמצא. וכן דוד ושלמה לא מצינו בתנאים ואמוראים, ואולי שזה היה שייך רק לזרע המלוכה, וכל זמן שהיו קרובים [בזמן] למלכות בית דוד לא נתנו שמות אלו. אח"ז ראיתי בשם הגדולים מערכת גדולים א' אות ל"ד שהעיר מענין אברהם ומשה עיי"ש, וכן במערכת מ' אות ק"י שמצא כתוב בספר כ"י כי לא היה שום תנא או אמורא שנקרא משה והוא פלא וסוד והיינו דאמרי אינשי על הרמב"ם ממשה עד משה וכו' עיי"ש. ואפשר דלא הרהיבו עוז לקרא בשם משה איש האלקים, ובמיהו שבועה היא [נדרים י' ע"א] ודו"ק.

וכן בשמות השבטים לא מצינו בתנאים ואמוראים שם גד ואשר ונפתלי, ובקידושין דף ל' ע"א כזבולון בן דן וברש"י תלמיד שהיה בימיהם עיי"ש. ויששכר מצינו בפסחים נ"ז ע"א יששכר איש כפר ברקאי וכו' דאשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למטרפסיה עיי"ש, ועיין בסדר הדורות [סדר תנאים ואמוראים אות י' בסופו] דהיה גלגול אדוני בזק עיי"ש. וי"ל להמדרש רבה נח פל"ז ס"ז הראשונים על ידי שהיו משתמשין ברוח הקודש היו מוציאים לשם המאורע עיי"ש, וידעו ברוח קדשם שאינם שייכים לאלו השמות, והאי דפסחים ברוה"ק היה נקרא יששכר, יש שכר, לרמז דיש שכר ועונש, והוא שקל למטרפסיה ודו"ק.

ט) ולפני"ד י"ל דבדורות הקדומים דידעי היטב בלשון הקודש ודקדוקה ומבטאה היו שמות שחששו מאד לקרא לבניהן כמותם מחמת רוב גדלותו, משא"כ בדורות המאוחרים דלא בקיאים במבטא, כידוע בחילוף דאלפ"ן עם עייני"ן כ"ל רפויה עם וא"ו טי"ת עם תי"ו דגושה סמ"ך עם שי"ן שמאלית ותי"ו רפויה וכדו', וכבר כתבתי בזה [עיין לעיל חיו"ד סי' נ"ג בהערה] לענין תפלה לדין דיוצאין דהוי כבכל לשון [סוטה ל"ב ע"א]. ודלוגו עלי אהבה [שיר השירים ב' ד' ובמדרש רבה שם] ודו"ק.

ויש לומר גם למ"ש החת"ס ס בהגהותיו לאו"ח סי' פ"ה במג"א סק"ב דכשגלו לבבל שהיתה מלאה גילולים הנהיגו אבותינו מבלי לספר בלשה"ק ונשכח מאתנו לגמרי עיי"ש [וע"ע לעיל חיו"ד סי' נ"ב ונ"ג], ואפשר לומר שהחטא גרם שלא יוכלו לבטא הלשון כראוי אלא כשפת עלגים. ולזה בסנהדרין ל"ח ע"ב אדה"ר בלשון ארמי סיפר, שזה היה לאחר החטא ודו"ק. ולכך בדור הפלגה מקודם היה שפה אחת לשון הקודש וכפירש"י [בראשית י"א א], וכשחטאו יתיך היה העונש של ונבלה שם שפתם [שם פסוק ז] ודו"ק. וי"ל בזה מ"ש יוסף [בראשית מ"ה י"ב] כי פי המדבר אליכם, ואחז"ל [ב"ר צ"ג י' והובא ברש"י שם] בלשון הקודש, שהסימן שאהיהם הוא מזה שיכול לדבר לשה"ק כמבטאה ודקדוקה, ועיין בדברי חיים לשמות גיטין שער שינוי השמות דין ט' ודו"ק.

ולזה בעירובין דף ס"ה ע"א יכולני לפטור כל העולם מדין תפלה וכו' שכורת ולא מיין עיי"ש, ובאו"ח סימן קפ"ה סעיף ד' ובטו"ז סק"א ובמג"א סק"ג ובמחצה"ש, ולפענ"ד דהיינו שאין יכולים לבטא האותיות כראוי, ולכך יכולני לפטור מדין תפלה דייקא ודו"ק, והארכתיו בזה הרבה בדרושים.

ולפי זה קלקלתנו תקנתנו שנוכל כבר ליתן שמות על שם האבות כנ"ל, דאינו כבר אותו הלשון כיון דלא בקיאים במבטא ומבטאים אלו השמות בשינוי, והיה אברהם ומשה וכו' כשם אחר ודו"ק.

בדבר להדפיס חיבורך, במצוה שייך שומר מצוה לא ידע דבר רע [קהלת ח' ה'], ולא אדע אם יש בזה"ז קנאת סופרים שחז"ל אמרו [ב"ב כ"א ע"א] תרבה חכמה, ובדאי שלא תזיק ח"ו, ומה שעושין לשם שמים סופו להתקיים.

31. תוספתא מסכת אהלות (צוקרמאנדל) פרק ד הלכה יד

אמר ר' אלעזר כשהלכתי לארדסקוס מצאתי את ר' מאיר [4] ואת יהודה בן פתרוש שהן יושבין ודנין בהלכה יהודה בן פתרוש אומר רביעית דם אין הנזיר מגלח עליה ואין חייבין עליה על טומאת מקדש וקדשיו אמר לו ר' מאיר תהא זו קלה מן השרץ מה שרץ הקל נזיר מגלח עליו וחייבין על טומאת מקדש וקדשיו רביעית דם חמורה אין דין שיהא נזיר מגלח עליה וחייבין עליה על טומאת מקדש וקדשיו שתק יהודה בן פתרוש נמתו לו ר' מאיר אל תבזו לי בקי היה לך ביהשע בן ממל נם לי הן ובעל מלאכות היה נמתו לו בלשון הזה אמר לי משם ר' יהושע כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה חייבין על טומאת מקדש וקדשיו וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על טומאת מקדש וקדשיו:

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם

משה שווערד

1. מדרש תנחומא במדבר - פרק כב

(כב) וידבר ה' אל תכריתו את שבט זש"ה אל תגזול דל כי דל הוא ... אמר רבי חזקיה אמר רבי ירמיה בר אבא בשם רבי יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אומרו אפילו משלישי הלכה ששנו רבותינו אמר רבי תנחום הלבלר מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומרו שעליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא וכל האומר דבר בשם אומרו זוכה שיגאלו ישראל על ידו ממי את למד מאסתר ששמעה הדבר ממרדכי ע"י כן זכתה שנגאלו ישראל על ידה הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומר ...

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קד עמוד ב

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. באבות מבואר שהוא אחד מקניני התורה, וצ"ב מהו שייך לקניני התורה? /א/ והביאור בזה נראה שהוא מדה כנגד מדה, כשאומר דבר שנראה שלו ואומר בשם אומרו, זוכה מכ"מ שיזכה לחדש בעצמו ויאמרו בשמו, והיינו שהתורה מתרבה, ואין גאולה גדולה מזו. והיה אפ"ל שהכוונה להא דאיתא ביבמות (צז א) שת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובכות בקבר, ולכך צריך לומר דבר בשם אומרו. אולם נראה דענין שפתותיו מדובכות הוא רק כשמחדש הלכה מחודשת, משא"כ הכא שרבי יוסי אמר רק שנחלקו בזה ב"ש וב"ה, ואעפ"כ צריך לומר דבר בשם אומרו. (ועי' מ"ש בהערות בכורות לא ב).

3. ספר שערים מצויינים בהלכה /ב/

הרבה תמהים על זה דמצינו בגמ' שדקדקו לומר בשם אומרו ועדיין לא נגאלו, וכתב בסה"ק אור לשמים (פ' בחקותי) בשם רבינו הרה"ק מלובלין זצ"ל, דהבאת הגאולה כאן היינו גאולה פרטית, ולא גאולת כלל ישראל, וכן בתפלת שמנה עשרה בברכת ראה נא בענינו כו' גואל ישראל, נמי מיירי בגאולת צרות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ולא גאולת כלל ישראל, וכמש"כ רש"י במס' מגילה (יז. ד"ה מלחמה).

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. פירש בעיון יעקב, מדלא אמר מרדכי בעצמו הדבר למלך שיהיה לו החזקת טובה יותר, אלא ודאי שעשה כן כדי שתאמר אסתר בשמו ועי"ז יבוא הגאולה.

4. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף מא עמוד ב

בגמרא אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא. ק"ל מאי בעי בזה וכי ח"ו הגדולים הללו רצו להתפאר בתורתם שאינם צריכים לשמיעת רבן. תו י"ל כשאמר להן רמי בר חמא אי הכי אמריתו טובא אמריתו קאמרי מטיבותיה דמר כו' מנזיהותא דמר לא אמר בה ולא חדא הם לכאורה דברים מחוסרי הבנה וגם מה לשון ולא חדא. ועוד דהוא אמר להם אמריתו לשון רבים. וכן היה להם להשיב אמרנו בה לשון רבים אכן הם לא השיבו רק לשון יחיד נסתר אמר בה. /ג/ ונלענ"ד עפ"י מה דאמרינן בגמרא שתלמיד כשאומר שמועה מפי רבו בתחלה יאמר בשם עצמו עד שידע אם ישר בעיני שומעיו ואח"כ יאמר שרבו אמר כן למען שלא יגרם זילותא לרבו ופירשו המפרשים כן פירוש המימרא דכל האומר דבר בשם אומרו דהיינו שבתחלה יאמר הדבר ואם תישר אז יאמר בשם אומרו כמו שעשתה אסתר ...

5. ספר חתם סופר על מסכת חולין דף קד/ב

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. /ד/ פי' זכות הזה עושהו זכאי שראוי לגלגל זכות אחר על ידו שאם היו עת גאולה מצרה יכולה להתגלגל על ידו:

ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. דודאי מרדכי לא רצה שום תשואת חן ושום קרבה אל המלך כמו שעשה יוסף הצדיק ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים שלא ישימם ראשים ושרים כי לא יחפצו הצדיקים להתודע לרשות וביותר במלכות ארמאים ושוב כשנתעלה מרדכי על כרחו ונעשה משנה למלך הרי פרושו ממנו מקצת סנהדרין וגם ירד ממדרגתו ונמנה חמישי באנשי כה"ג כמבואר ספ"ק דמגלה ומזה הטעם בעצמו צוה עליו מרדכי שלא תגיד עמה ומולדתה שלא רצה קריבתו בבית המלך והרי קמן אחר שאמרה למלך בשם מרדכי ולא נעשה עמו דבר לא התעוררה את המלך לעשות עם מרדכי שום טובה על זה כי לא בקש דובשו ועוקצו. אך הואיל ורצון בגתן ותרש להמית המלך והמלכה כמבואר פ"ק דמגלה להטיל סם בספל הירגו הוא והיא ע"כ להצלת נפשות אמר מרדכי לאסתר אבל לא רצה שתאמר למלך בשמו ולולי דמצוה רבה לומר דבר בשם אמרו לא אמרה היא בשם המגיד מרדכי:

6. ספר אור חדש עמוד קכד

אבל נראה שדרשו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם דכתיב (שם ג, א) אחר הדברים האלה גדל המלך את המן וגומר, שפרשו (מגילה יג, ב) בכל מקום אחר הדברים סמוך הוא למעלה ולמה הוא סמוך אלא בשביל שהוא יתברך קודם ששולח מכה על ישראל שולח רפואה להם וכאן אחר שהעמיד הגואל להם היא אסתר בא המכה לישראל כי כבר היתה אסתר מוכנת לגאולה בשביל שאמרה דבר בשם אומרו והוא עיקר הכנה שהיתה אסתר זוכה לגאולה הוא בשביל זה ולא יאה קל עליך דבר זה שבשביל כך תזכה לגאולה בפרט לגאולה זאת וזה כי ראוי לדבר זה האומר דבר בשם אומרו וזה כי גאולה זאת בפרט היתה משונה מכל הגאולות כי היתה גאולה זאת כאשר היו ישראל בהסתרת פנים בגלות לא כמו שאר גאולה שבא השם יתברך לגאול אותם מתוך צרה וכאן אף על גב שעשה השם יתברך גאולה זאת מכל מקום נשארו ישראל בגלותם כי פורעניות המן יותר קשה כאשר היה צרה תוך צרות הגלות כמו שאמרנו למעלה שלכך אמרו בסוף מסכת חולין (קלט, ב) אסתר מן התורה מניין שנאמר (דברים לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר וגומר ומה ענין אסתר לזה יותר משאר גלויות אבל רצה לומר כי דבר זה הוא הסתרת פנים לגמרי אשר היה מעשה המן בגלותם ולא יקשה הרי כמה דברים כמו דורו של שמד גם כן היה בגלותם ולמה שייך יותר במעשה המן ואנכי הסתיר אסתיר דבר זה אין קשיא כלל כי דורו של שמד היה גוף הגלות עצמו שבאה ממלכות הרביעית וכמו שהגלות באה ממלכות רביעית גם כן בא ממנו פורענות של שמד ולא שייך צרה תוך צרה רק הכל צרה אחת היא אבל המעשה שהיו בגלות פרס ומדי היא המלכות שהיו ישראל משועבדים תחתיו כבר ובא עליהם פורענות מהמן שהוא מאחר כמו שפרשנו למעלה ודבר זה בודאי הסתרת פנים כאשר הם תחת המן תוך הסתרת פנים שהם תחת האשורוש ונחשב זה סתירה תוך סתירה ולכן נקראת אסתר על שם שהיו ישראל בהסתר פנים לגמרי ומפני כך לא תמצא בגאולה הזאת מה שתמצא בשאר הגאולות כי אף נס חנוכה היה נגלה בנרות חנוכה ואלו גאולה זאת לא היה בה נס נגלה אבל דבר זה כי כל הגאולה הזאת היה בהסתר פנים לגמרי ועם כל זה נגאלו לאפוקי חנוכה היה ישראל על אדמתם והמקדש על מכונו ולכך היה להם נס נגלה ומזה הטעם לא תמצא שמו יתברך במגילה הזאת ודבר זה שאלה גדולה כי היה הגאולה גדולה ביותר ולא תמצא שמו יתברך אף כנוי השם לא נזכר במגילה אלא שכל זה היה מפני שהיו בהסתרת פנים מן השם יתברך אף שהיה גואל אותו היו בהסתרת פנים ולכך לא נזכר השם במגילה ואל תאמר כי בשביל זה הגאולה הזאת היא יותר קטנה כי אדרבא כי דבר זה מורה שהוא יותר גדולה מאוד לגאול אותם אף כאשר היה בהסתרת פנים וכל הגאולה שהביא השם יתברך על ישראל שיהיו יודעים הטובה שהש"י עושה עם ישראל ולפיכך גאולת מצרים תמיד מזכיר הכתוב דבר זה ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים (שמות י, א) וכן בכל מקום וכל זה מפני שהיו ניסים גלויים ומפורסמים וידעו הכל כי מן הש"י היתה זאת אבל הגאולה הזאת מי מוכיח שיהיה הכל מן הש"י ואם היתה אסתר אומרת ראו הטובה שעשיתי עמכם כי הצלתי אתכם מן הפורענות א"כ לא היה נודע חסדי ה' וא"כ בחנם הביא הגאולה ולא ה"ש"י מביא הגאולה כי כל גאולה בשביל שידעו כי הוא יתברך גאל אותם וגאולה זאת מי מודיע אבל כאשר היה אסתר מוכנת לתלות הדבר במי שעשה שהרי אמרה הדבר למלך בשם מרדכי אף מה שעשה אדם ולא אמרה לאחשורוש כי אני עשיתי הטובה הזאת לך כדי שיתזיק המלך טובה אליה אלא תלה במרדכי א"כ כ"ש שתהיה תולה הגאולה ממי שבא הגאולה ממנו באמת שהיא ידעה והכירה בדבר זה כי היה חכמה גדולה מכרת הניסים שנעשו לה [ה] ולכך אמרה כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר האומר דבר בשם אומרו ראוי שתבא ע"י הגאולה כי אם אומר דבר בשם אומרו לתלות הדבר במי שבא ממנו כ"ש שיתלה הגאולה במי שבא ולא יתלה לומר כי עשיתי זאת וכו' ועוצם ידי עשה ועוד פרשנו במקום אחר והוא עיקר ...

7. ספר יד בנימין- בכורות לא

דף ל"א ע"ב בגמ' שמע רב ששת איקפד
כו' ורב ששת מאי נפקא
לי מיניה. הנה אף שיש נפק"מ גדולה שהרי
כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה
לעולם, וגם הוא א' מהמ"מ דברים שהסורה
נקיט בהם (אבות פ"ו מ"ו), מ"מ לא מצינו
שנריכיס לשמתו בשביל זה ולא ה"י לרב ששת
להקפיד כ"כ, וזה דפריך ור"ש מאי נפקא
לי מיניה ר"ל למה הקפיד כ"כ.